

Euroopa Nõukogu Maastikukonventsioon
MAASTIKUALASED ÕPPETEGEVUSED
PÕHIKOOIIDELE
Õppematerjal

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Euroopa Nõukogu Maastikukonventsioon
MAASTIKUALASED ÕPPETEGEVUSED
PÕHIKOOIIDELE
Õppematerjal

Euroopa Nõukogu

Prantsuskeelne väljaanne:
*Activités d'éducation au paysage pour l'école
primaire – Livret pédagogique*
ISBN 978-92-871-8665-2

Käesolevas teoses väljendatud arvamuste eest vastutab(vastutavad) autor(id) ning need arvamused ei peegelda tingimata Euroopa Nõukogu ametlikku poliitikat.

Kõik õigused on reserveeritud.
Teavitusedirektoraadi (F-67075 Strasbourg
Cedex või publishing@coe.int)

Tiitelleht ja kujundus: Dokumentide
ja väljaannete teostamise osakond
(SPDP), Euroopa Nõukogu

Tegevuste joonistused 1-16,
18-24: Rosalina Pena Vila

Tegevuse joonistus 17: G. Fernández Tatjer

Tegevuste fotod: Maria del Tura
Bovet Pla; Jordi Ribas Vilàs; Rosalina
Pena Vila; Marta Travé Sánchez

Tiitellehe foto:
Gian Paolo Bardazza, *Helianthus*

Tõlke toimetamine : Merit Otsus,
Eesti Vabariigi Keskkonnaministeerium

Euroopa Nõukogu Kirjastus
F-67075 Strasbourg Cedex
<http://book.coe.int>

ISBN 978-92-871-9082-6
© Euroopa Nõukogu, 2021
Trükitud Euroopa Nõukogus

Euroopa Nõukogu Maastikukonventsioon

Euroopa Ruumilise Planeerimise
ja Maastiku seeriad, 2021, No. 121

Peatoimetaja: Maguelonne Déjeant-Pons

koostöös järgmiste kaasautoritega:
Susan Moller ja Eva Nagy

www.coe.int/en/web/landscape

Sisukord

Eessõna	5
Sissejuhatus	7
I. Maastiku tajumisega seotud tegevused	9
Tegevus 1 – Maastiku vaatamine	10
Tegevus 2 – Maastiku kuulamine	12
Tegevus 3 – Maastiku puudutamine	14
Tegevus 4 – Maastiku haistmine	16
Tegevus 5 – Maastiku maitsmine	18
Tegevus 6 – Maastiku tunnetamine	20
II. Maastiku määratlemisega seotud tegevused	23
Tegevus 7 – Mis see on?	24
Tegevus 8 – Kas see on tõesti see, mis tundub?	26
Tegevus 9 – Erinev, aga sarnane	28
Tegevus 10 – Veelgi raskem	30
Tegevus 11 – Lähedal või kaugel	32
III. Maastiku analüüsimise tegevused	35
Tegevus 12 – Taimestik	36
Tegevus 13 – Märgid loomadest	38
Tegevus 14 – Inimese jalajälg	40
Tegevus 15 – Mis siin küll toimub?	42
Tegevus 16 – Mis kujuneb kõigepealt?	44
Tegevus 17 – Maastiku võlu	46
IV. Maastiku üle arutlemine	49
Tegevus 18 – Planeeri see ala, palun!	50
Tegevus 19 – Mis sa arvad, mis juhtuks, kui...?	52
Tegevus 20 – Siin otsustad sina!	54
V. Maastiku kohta aruannete esitamise tegevused	57
Tegevus 21 – Maastiku teerada	58
Tegevus 22 – Meie maastik	60
Tegevus 23 – Minu maastikualbum	62
Tegevus 24 – Selline on minu maastik	64
Kokkuvõte	67

Eessõna

Inimene ei ole midagi ilma maastikuta

José Ortega y Gasset

Euroopa Nõukogu Maastikukonventsioon (ETS nr. 176) kehtib liikmesriikide kogu territooriumi osas ning hõlmab looduslikke, maapiirkondade, linnapiirkondade alasid ning linnaäärseid alasid. Siia kuuluvad maismaa, siseveekogud ja merealad ning nii väga ilusad kui ka tavalisemad või rikutud maastikud.

Konventsiooni osapooled võtavad kohustuseks "tunnustada maastikke seaduslikult kui inimeste ümbruskonna põhilist osa, inimeste ühise kultuuri- ja looduspärandi mitmekesisuse avaldust ning nende enesemääramise alust".

Konventsiooniga sedastatakse, et maastik pälvib suurt avalikku huvi nii kultuuri-, keskkonnahoiu-, ökoloogia ja ühiskondlikus valdkonnas. Maastik on majandustegevuse jaoks kasulik ressurss, selle asjakohane kaitse, korraldus ja planeerimine võib kaasa aidata kohalike tavade tekkimisele ja töökohtade loomisele. Konventsioonis rõhutatakse, et maastik on kõikjal oluline osa inimeste elukvaliteedist ning vajalik element üksikinimese ja ühiskonna heaoluks. Maastike kaitsmisel, korraldamisel ja planeerimisel on « kõigil nii õigusi kui ka kohustusi » (Konventsiooni Preambul).

Konventsioonis kasutatakse mõisteid järgmiselt:

- ▶ "maastik" tähendab inimese poolt tajutavat ala, mille iseloomulikud omadused on tekkinud looduslike ja/või inimtegurite tegevuse tulemusena või nende koosmõjus;
- ▶ "maastikupoliitika" tähendab pädeva ametiasutuse väljendatud üldpõhimõtteid, strateegiaid ja suuniseid, mis võimaldavad võtta konkreetseid meetmeid maastike kaitseks, korralduseks ja planeerimiseks;
- ▶ "maastiku kvaliteedieesmärk" tähendab üldsuse eelistusi konkreetse maastiku omaduste suhtes, mis on määratletud pädevate ametiasutuste poolt;
- ▶ "maastikukaitse" tähendab maastiku silmapaistvate või iseloomulike joonte säilitamiseks ja püsijäämiseks kavandatud tegevusi, kuna selle maastiku näol on tegemist loodusliku ja/või kultuuripärandiga;
- ▶ "maastikukorraldus" tähendab jätkusuutliku arengu põhimõtteist lähtuvat tegevust, mis tagab maastiku korrapärase hoolduse ning suunab ja ühtlustab ühiskondlike, majanduslike ja keskkonnaprotsesside põhjustatud muutusi;
- ▶ "maastikuplaneerimine" tähendab tugevat tulevikkuvaatavat tegevust maastike edendamiseks, taastamiseks või loomiseks.

Konventsioonis nähakse ette, et osalisriigid võtavad kohtustuseks tegutseda, et tõsta kodanikuühiskonna, eraühenduste ja ametiasutuste teadlikkust maastike väärtusest, rollist ja muutustest. Sellest tulenevalt tegutsevad nad, et edendada järgmist:

- ▶ spetsialistide koolitamine maastike hindamiseks ja korraldamiseks;
- ▶ maastikupoliitika, -kaitse, -korralduse ja -planeerimise alaste multidistsiplinaarsete koolituste korraldamist era- ja avaliku sektori ning muude asjaomaste ühingute esindajatele; ja
- ▶ maastike väärtusi ning nende kaitset, korraldust ja planeerimist käsitlevate kooli- ja ülikoolikursuste korraldamist vastavate õppeainete raames.

Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee Soovitus liikmesriikidele CM/Rec(2015)7 õppematerjali kohta maastikualaseks õppeks algkoolides koostati Euroopa Nõukogu Maastiku- ja Hariduse Töörühma tehtud töö alusel, mis esitati Euroopa Nõukogu konverentsil Euroopa Maastikukonventsiooni teemal (Strasbourg'is 18.-20. märtsil 2015) ning seejärel Euroopa Nõukogu Kultuuri-, Pärandi- ja Maastikukomitee Juhtkomitee kohtumisel (Strasbourg'is 1.-3. juunil 2015). Töörühma kuulusid riikide esindajad, kes vastutavad Euroopa Maastikukonventsiooni rakendamise eest ja üks esindaja Euroopa Nõukogu Hariduspoliitika- ja praktika Juhtkomiteest. Töödokumendid koostati Euroopa Nõukogu ekspertide poolt – pr Maria del Tura Bovet Pla, hr Jordi Ribas Vilàs ja pr Rosalina Pena Vila, Barcelona Ülikooli (Hispaania) Geograafia- ja Ajaloo Teaduskonna professorid ja teadusuurijad - CDCPP (2015) Add. 15, koostöös pr Annalisa Calcagno Maniglio-ga, Genua Ülikooli (Itaalia) maastikuarhitektuuri professoriga.

Tööd toetasid Andorra Keskkonna-, Põllumajanduse- ja Jätkusuutliku arengu Ministeerium, Soome Keskkonnaministeerium, Prantsusmaa Jätkusuutliku Arengu ja Energeetika Ministeerium, Norra Kohalike Omavalitsuste ja Moderniseerimise Ministeerium, Serbia Keskkonnakaitse Ministeerium ja Šveitsi Keskkonna Föderaalbüroo.

Pedagoogilises väljaandes "Maastikualased õppetegevused põhikoolidele" esitatakse tehtud töö kokkuvõte. Selle koostasid pr Maguelonne Déjeant-Pons, Euroopa Nõukogu maastiku, keskkonna ja peamiste riskide osakonna juhataja, ja pr Susan Moller, Euroopa Nõukogu assistent, kaastööd tegid pr Veronika Strilets, Odessa Ülikooli jurist, (Ukraina), pr Aurélie D. Majeldi, prl Bénédicte Blaudeau ja prl Marie Boucher, poliitiliste teaduste ja rahvusvaheliste suhete eksperdid (Prantsusmaa).

Euroopa Nõukogu tänab pr Merit Otsust käesoleva väljaande tõlke parandamise eest.

Käesolev trükis on mõeldud kasutamiseks nii ametliku kooliprogrammi kui ka muu õppe raames. Tegevuste kaudu saab tekitada õpilastes huvi maastiku erinevate rollide vastu ja kujundada neis maastike heaks tegutsemist.

Maguelonne Déjeant-Pons
*Peasekretär Euroopa
Nõukogu Maastikukonventsioon*

Sissejuhatus

Eesmärk

Maastikualase õppe eesmärk on tekitada õpilastes uudishimu ja huvi maastiku vastu juhtides neid:

- ▶ mõtlema, mida tähendab nende jaoks "maastik" – kas on see koht, kus nad elavad, või mõni muu koht?
- ▶ käsitlema maastiku keskkonna-, ühiskondlikku-, kultuurilist ja majanduslikku mõõdet nii ruumis kui ajas;
- ▶ mõistma, et maastiku olemus tuleneb looduslikest protsessidest ja inimtegevusest ning nende koosmõjust;
- ▶ käsitlema maastikku pidevalt muutuva/areneva süsteemina;
- ▶ mõistma maastikukaitse, -korralduse ja –planeerimise probleeme;
- ▶ võtma arvesse erinevaid väärtusi, mida huvipooled ja puudutatud elanikkond maastikule omistavad;
- ▶ mõtlema, milline oleks nende enda roll, nii üksikisiku kui ühiskonnaliikmena, selles, et maastiku muutumine oleks jätkusuutlik ja harmooniline.

Meetod

Tegevused hõlmavad mitmeid teemasid ning neid võib läbi viia valdkondadevaheliselt. Tegevused võivad puudutada mistahes tüüpi maastikku (looduslik, poollooduslik, maapiirkonna, linna- või linnalähedane maastik), kaugel või lähedal. Tegemist võib olla tavaliste, eriliste või halvas seisukorras maastikega.

Õpet võib läbi viia kas koolis või mujal. Õpilased on eriti innustatud, kui nad osalevad väliõppes. Samuti võivad õpilased teha internetiotsinguid ning läbi viia uurimusi.

Tegevused on mõeldud individuaal- või rühmaõppeks. Õpilaste pereliikmete või muude inimeste osalemine rikastab sageli arutelusid ning tugevdab põlvkondadevahelisi sidemeid.

Tegevused leiavad aset viies õppejärgus. Tegevused käsitlevad maastiku tajumist, maastiku määratlemist, maastiku analüüsi, maastiku üle arutlemist ja aruandlust maastiku kohta.

Mõned tegevused on tuletatud tuntud mängudest, mida õpetajad võivad vastavalt vajadusele ka kohandada.

I. Maastiku tajumisega seotud tegevused

Maastiku tajumisega seotud tegevuste eesmärk on maastiku mõistmine viie tajumeele, mõtete ja tunnete abil.

Eesmärgid

- ▶ Vaadelda maastike olulisi või iseloomulikke looduslikest protsessidest või inimtegevusest tulenevaid omadusi.
- ▶ Mõelda maastiku toimivuse ja harmoonia üle.
- ▶ Käsitleda maastikku kui elu-/elavat keskkonda, inspiratsiooni ja loovuse allikat.

Soovitusi

- ▶ Tagada, et tegevused toimuksid nii koolis kui ka väljaspool kooli.
- ▶ Võimaldada piisavalt aega üksikõpilase töö lõpetamiseks enne rühmatööga jätkamist.

Tegevus 1 – Maastiku vaatamine

Eesmärk

Tajuda maastikku nägemismeele kaudu.

Õppeained

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö, tööõpetus), ajalugu, geograafia, vöörkeeled, matemaatika, kunstõpetus, kehaline kasvatus, kodanikuõpetus.

Kus

Eelistatult väljas, või klassiruumis.

1 Millal

Terve päeva jooksul.

Kellega

Õpilased töötavad nii üksi kui ka rühmades.

Kestvus

20 kuni 60 minutit.

Vajalikud vahendid

Väljas: vihikud, harilikud ja värvipliatsid. Klassiruumis: valik maastike pilte (fotod, joonistused, maalid).

Kuidas tegevust läbi viiakse

Väljas liiguvad õpilased mööda rada ning vaatlevad maastiku vorme ja värve. Nad eristavad maastiku vorme (mägede siluetid, linnad, põldude mustrid, maaüksuste kujud, jõgede, teede, aiaradade loogelisus, randade, järvede piirjooned, jne.). Õpilased joonistavad maastikku, kujutades vaadeldud vorme ja toone.

Klassiruumis vaatavad õpilased maastikupilte, et mõista, kas sarnaste vormide ja värvidega maastikud on ka tegelikult sarnased või erinevad. Õpilased osalevad üldises arutelus.

Peamised tähelepanekud

Nägemismeelega suudame eristada erinevaid maastikke, vaadeldes nende vorme ja värve.

Valgus ja värvide kirkus on erinev vastavalt kellaajale ja ilmale.

Kui esialgne mulje maastikuilust on tekkinud, võib avastada maastiku erinevaid tahke.

Tegevus 2 – Maastiku kuulamine

Eesmärk

Tajuda maastikku kuulmismeele kaudu.

Õppeained

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö, tööõpetus), ajalugu, geograafia, vöörkeeled, matemaatika, kunstõpetus, kehaline kasvatus, kodanikuõpetus.

Kus

Eelistatult väljas, või klassiruumis.

1 Millal

Väljas, kogu päeva jooksul (tuleb hoolitseda selle eest, et helid ja mürad oleks ka kuulda). Klassiruumis, terve päeva jooksul.

Kellega

Õpilased töötavad üksinda ja rühmades.

Kestvus

20 kuni 60 minutit.

Vajalikud vahendid

Väljas: vihikud, harilikud ja värvipliatsid. Klassiruumis: salvestatud maastike helid ja müra ning nende maastike pilte (fotod, joonistused, maalid).

Kuidas tegevust läbi viiakse

Väljas liiguvad õpilased piki rada (millel on kuulamise kohad), kus kuulavad hääli (helisid ja müra) (mis on eri aastaegadel ja eri kellaegadel erinevad). Õpilased sulgevad silmad ja loendavad vaikselt, mitut erinevat heli nad kuulevad ning jätavad need meelde. Nad märgivad need üles, et maastiku kohta tekiks "heli-/müramaastik". Õpilased joonistavad maastiku, et seda paremini mäletada.

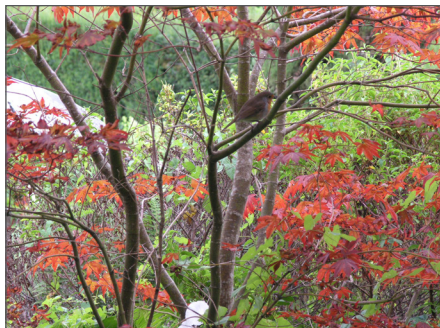
Klassiruumis kuulavad õpilased eri maastike hääli. Nad märgivad üles, mida nad kuulevad ja joonistavad maastiku, mida hääled meenutavad. Õpilased selgitavad, kas on tavaline taolisi helisid teatud maastike puhul kuulda ja osalevad üldises arutelus.

Peamised tähelepanekud

Kuulmine annab maastiku kohta infot. Kui müra on lihtne kuulda, siis teatud helisid kuuleb ainult hoolega kuulates.

Heli-/müramaastik on helide segu, mis määratlevad mingit maastikku. Igal maastikul on oma hääled.

Tavaliselt iseloomustavad maastikult kostuvad hääled maastiku olemust.

Tegevus 3 – Maastiku puudutamine

Eesmärk

Tajuda maastikku kompimismeele kaudu.

Õppeained

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö), ajalugu, geograafia, võõrkeeled, matemaatika, kunstiopeetus, kehaline kasvatus, kodanikuopeetus.

Kus

Väljas ja klassiruumis.

1 Millal

Terve päeva jooksul.

Kellega

Õpilased töötavad omaette ja rühmades.

Kestvus

25 kuni 60 minutit.

Vajalikud vahendid

Läbipaistmatud kotid (maastikust objektide kogumiseks), rätikud silmade ette sidumiseks, pappkast (koos sisselõigatud avaga), elementide (nii looduslike kui ka inimtegevusest tulenevate) näidiseid.

Kuidas tegevust läbi viiakse

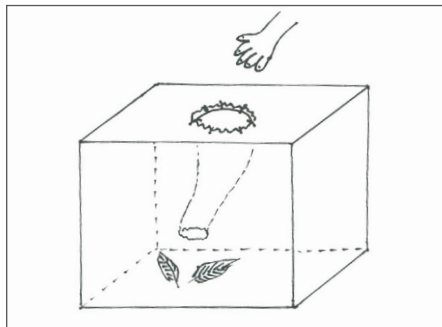
Väljas liiguvad õpilased mööda rada, millelt nad koguvad looduslike elementide näidiseid (lehti, puukoort, sammalt, samblikku, kivikesi, liiva, merekarpe) ja inimtegevuse tulemuse näidiseid (pudelikorke, paberit, kilekotte).

Tagasi klassiruumis asetavad õpilased need näidised pappkarpi. Kordamööda ja suletud silmadega panevad nad käe pappkarpi ja võtavad näidiseid. Nad püüavad aru saada, mis element käes on, ning ette kujutada, kust see pärineb (männikäbi võib pärineda metsast, sammal niiskest metsaalusest, killustik teerajalt, merekarbid rannast) ning selgitavad, miks. Õpilased osalevad üldises arutelus.

Peamised tähelepanekud

Kokkupuude looduslike elementidega, mis on tahked (muld, kivi), vedelad (vesi) või gaasilised (õhk), annab teavet maastiku kohta.

Maastikus esinevate elementide pinnaomadused, kuju ja temperatuur kujundavadki maastiku.

Tegevus 4 – Maastiku haistmine

Eesmärk

Tajuda maastikku haistmismeele kaudu.

Õppeained

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö), ajalugu, geograafia, võõrkeeled, matemaatika, kunstiõpetus, kehaline kasvatus, kodanikuõpetus.

Kus

Eelistatult väljas, või klassiruumis.

1 Millal

Terve päeva jooksul.

Kellega

Õpilased töötavad nii üksikult kui ka rühmades.

Kestvus

30 kuni 60 minutit.

Vajalikud vahendid

Vihikud, harilikud ja värvipliatsid.

Kuidas tegevust läbi viiakse

Väljas liiguvad õpilased piki rada, püüdes kindlaks teha nii meeldivaid kui ka ebameeldivaid lõhnu. Nad märgivad läbitud raja vihikusse ja tähistavad need kohad, kus nad tuvastasid lõhna (kujutades neid eri värvidega). Õpilased kirjeldavad neid lõhnu ja võrdlevad muude lõhnadega. Nad ütlevad, kas mõni lõhn on antud kohas ebatavaline (saastelõhn metsas) ja kas neil on raske selle allikat kindlaks määrata (lenduvad orgaanilised osakesed). Õpilased uurivad, kas kuumuses on lõhnad tugevamad.

Kui (meeldiv või ebameeldiv) lõhn on tugev, siis on selle allikat kerge teada saada (sõnnik võib pärineda talust, keemilised ained tehastest, seisev vesi veepaagist, toidulõhn toidlustuskohast, kala kalasadamast, lõhn taimedelt, mereõhu lõhn rannalt).

Klassiruumis kommenteerivad õpilased oma kogemusi ja kujutavad ette, kuidas saaks kõrvaldada teatud ebameeldivaid lõhnu ja kuidas samas võiks suurendada meeldivate lõhnade esinemist (lõhnavad taimed). Õpilased osalevad üldises arutelus.

Peamised tähelepanekud

Lõhnad mõjutavad maastiku tajumist, nii meeldivalt kui ka ebameeldivalt.

Lõhnamälu etendab olulist osa elus ja lõhnu seostatakse sageli maastikega.

Ilusad maastikud on vähem köitvad, kui seal on tunda ebameeldivaid lõhnu.

Tegevus 5 – Maastiku maitsmine

Eesmärk

Tajuda maastikku maitsmismeele kaudu.

Õppeained

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö), ajalugu, geograafia, võõrkeeled, matemaatika, kunstiopeetus, kehaline kasvatus, kodanikuopeetus.

Kus

Eelistatult väljas, või klassiruumis.

1 Millal

Terve päeva jooksul.

Kellega

Õpilased töötavad nii üksi kui ka rühmades.

Kestvus

20 kuni 60 minutit.

Vajalikud vahendid

Maastike pildid (fotod, joonistused või maalid), toit (toores, keedetud, valmistoidud), taldrikud, kandikud, rätid silmade sidumiseks. Vihikud, harilikud ja värvipliiatsid.

Kuidas tegevust läbi viiakse

Väljas liiguvad õpilased piki rada, vaadeldes, kas on võimalik leida söödavaid looduslikke või kultuurtaimi.

Väljas või klassiruumis seostavad õpilased maitseid maastikega (mis võivad olla lähedalasuvad maastikud või kaugemad). Pärast toidu maitsmist katsuvad nad kujutleda, milliselt maastikult toit võiks pärineda (juurvili võib pärineda taluaiast, kala merest, marjad mägedest, liha talust, puuvili puuviljajaaist, teravili põllult) ja miks (milline on mullatüüp, kliima, kasvatusmeetodid). Õpilased võivad ülesannet korrata kinniseotud silmadega. Nad joonistavad pildi, mis nende ettekujutuses “maitstud” maastikust tekkis, ja osalevad üldises arutelus.

Peamised tähelepanekud

Maitse tajumine on väga isiklik – mõni toiduaine ühtele meeldib ja teistele ei meeldi üldse.

Traditsioonilisel või kaasaegsel teadmisel põhinev, harimiskohti väärtustav põllumajandus võimaldab toota kvaliteettoitu ja samaaegselt maastikku jätkusuutlikult alal hoida.

Tegevus 6 – Maastiku tunnetamine

Eesmärk

Tajuda maastikku mõtete ja tunnete kaudu.

Õppeained

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö), ajalugu, geograafia, võõrkeeled, matemaatika, kunstiõpetus, kehaline kasvatus, kodanikuõpetus.

Kus

Eelistatult väljas, või klassiruumis.

1 Millal

Terve päeva jooksul.

Kellega

Õpilased töötavad nii üksi kui ka rühmades.

Kestvus

20 kuni 45 minutit.

Vajalikud vahendid

Väljas: kaart, vihikud, harilikud ja värvipliatsid, indikatiivne loetelu tunnetest. Klassiruumis: maastike pildid (fotod, joonistused, maalid), indikatiivne loetelu tunnetest.

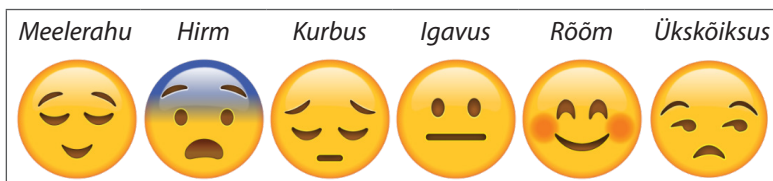
Väljas jalutavad õpilased mööda maastikku, märkides oma teeraja ja vaatluspunktid kaardile. Õpilased jalutavad vaikselt, keskendudes oma mõtetele ja tunnete. Nad teevad märkmeid ja kujutavad oma tundeid sümbolitega. Õpilased osalevad üldises arutelus.

Klassiruumis valivad õpilased maastikupildi. Nad kirjeldavad pilti ning otsivad üles helisalvestused, elementide (looduslike ja inimtegevusest pärinevate) näidised, meenutavad lõhnu ja toite, mis neid maastikke meelde tuletavad. Õpilased osalevad üldises arutelus.

Peamised tähelepanekud

Kuigi maastik võib tekitada erinevatel inimestel erinevaid mõtteid või tundeid, tekib paljudel sageli samasuguseid mõtteid ja tundeid.

Lisaks võib maastiku tajumine sõltuda sellest, kas tegemist on maastiku vahetu kogemisega või virtuaalse maastikuga.

II. Maastiku määratlemisega seotud tegevused

Maastiku määratlemisega seotud tegevuste eesmärk on maastikku selle oluliste ja iseloomulike joonte abil kirjeldada ja liigitada.

Eesmärgid

- ▶ Arvestada maastikule omaste joonte kujutamisel ruumimastaape, hinnata proportsioone ja aru saada, kuidas need paiknevad.
- ▶ Uurida maastiku struktuuri, et aru saada, kuidas see toimib.
- ▶ Uurida maastiku olulisi ja iseloomulikke jooni.

Nõuandeid

- ▶ Määratlege, millised alad on kas tavalised, silmapaistvad või rikutud.
- ▶ Jälgige maastike mitmekesisust mitmest vaatevinklist (kohalik, piirkondlik, üleriigiline, kontinentaalne (konkreetse mandriga seostuv), ülemaailmne).
- ▶ Võrrelge maastikke ja selgitage nende sarnasusi ja erinevusi.

Tegevus 7 – Mis see on?

Eesmärk

Selgitada välja maastiku looduslikud (eluta ja elus) ning inimtegevusest pärit tunnusjooned.

Õppeained

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö), ajalugu, geograafia, võõrkeeled, matemaatika, kunstõpetus, kehaline kasvatus, kodanikuõpetus.

Kus

Väljas või klassiruumis.

1 Millal

Väljas, eelistatavalt hommikul. Klassiruumis, terve päeva jooksul.

Kellega

Õpilased töötavad nii üksi kui ka rühmades.

Kestvus

20 kuni 30 minutit.

Vajalikud vahendid

Maastike pildid (fotod, joonistused, maalid), kalkapaber, vihikud, harilikud ja värvipliatsid.

Kuidas tegevust läbi viiakse

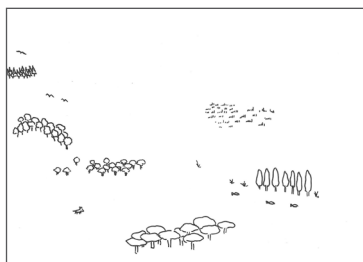
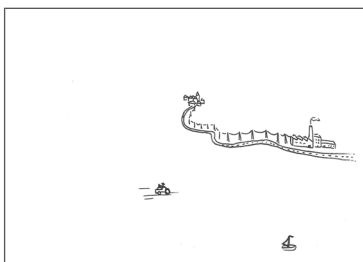
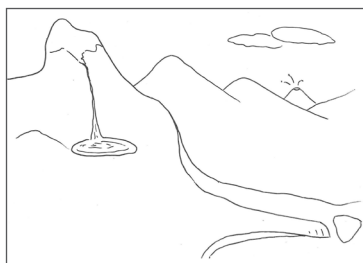
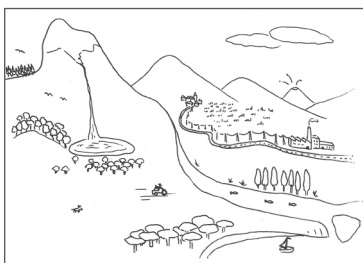
Väljas joonistavad õpilased maastikule iseloomulikke objekte ainult kolme värviga – üks värv on eluta keskkonna, teine eluslooduse objektide ja kolmas värv inimtegevuse tulemusel tekkinud objektide jaoks. Samuti võib kasutada sümboleid (ruut, ring ja kolmnurk, vastavalt kas objektid on eluta, elus või tehnilikud). Seejärel loendavad nad igasse rühma kuuluvate objektide arvu. Nad vaatlevad, millise koha iga rühm maastikul hõlmab ja osalevad üldises arutelus.

Klassiruumis vaatlevad õpilased maastikku pildilt. Nad kannavad mõned eluta, elus ja inimtekkelised objektid kolmele eraldi kalkapaberile. Nad asetavad kolm kalkapaberi lehte üksteise peale, et kujutada maastikku tervikuna koos kõikide elementidega. Tegevus jätkub joonistatud iga liigi objektide loendamisega. Õpilased vaatlevad, millise koha hõlmab iga rühm maastikul ja osalevad üldises arutelus.

Peamised tähelepanekud

Maastiku moodustavad looduslikud (eluta ja elus) ja tehisobjektid.

Vastavalt maastikus domineerivatele objektidele võib seda liigitada loodulikuks, poolloodulikuks, maapiirkonna, linna- või linnalähedaseks maastikuks.

Tegevus 8 – Kas see on tõesti see, mis tundub?

Eesmärk

Vaadelda maastiku looduslikult ja inimtegevuse tulemusel tekkinud omadusi ning nende koosmõju.

Õppeained

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö), ajalugu, geograafia, võõrkeeled, matemaatika, kunstiõpetus, kehaline kasvatus, kodanikuõpetus.

Kus

Väljas või klassiruumis.

1 Millal

Väljas eelistatult hommikul. Klassiruumis terve päeva jooksul.

Kellega

Õpilased töötavad nii üksi kui ka rühmades.

Kestvus

20 kuni 30 minutit.

Vajalikud vahendid

Väljas: vihikud, harilikud ja värvipliatsid, teeraja kaart (millel on ära näidatud vaatluspunktid). Klassiruumis: maastikupildid (fotod, joonistused, maalid), vihikud, harilikud ja värvipliatsid.

Kuidas tegevust läbi viiakse

Väljas liiguvad õpilased piki rada ja vaatlevad, kas maastiku omadused tulenevad looduslikest põhjustest (looduslike taimede esinemine, looduslikust allikast pärit ojad) või inimtekkelistest (kultuurtaimedega põld, linnastunud piirkond, kanaliks muudetud jõgi). Lapsed uurivad kahe teguri omavahelisi seoseid (kivist mälestusmärki katvad taimed, jõe äärde istutatud puistee, ranna ärakandumise vältimiseks kohale toodud liiv). Õpilased osalevad üldises arutelus.

Klassiruumis viivad õpilased läbi sama tegevuse maastikupiltide abil. Õpilased osalevad üldises arutelus.

Peamised tähelepanekud

Maastik tuleneb nii looduslikest kui ka inimtegevuslikest teguritest.

Maastik muutub tulenevalt mõlema teguri koosmõjust.

Tegevus 9 – Erinev, aga sarnane

Eesmärk

Vaadelda, et mõned maastikud võivad väljanägemiselt olla küll erinevad, kuid samas olla sarnased selles, kuidas nad toimivad.

Õppeained

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö), ajalugu, geograafia, võõrkeeled, matemaatika, kunstiopeetus, kehaline kasvatus, kodanikuõpeetus.

Kus

Väljas või klassiruumis.

1 Millal

Väljas, eelistatavalt hommikul. Klassiruumis, terve päeva jooksul.

Kellega

Õpilased töötavad üksi või rühmades.

Kestvus

30 kuni 120 minutit.

Vajalikud vahendid

Väljas: vihikud, harilikud ja värvipliatsid, teeraja kaart (millel on märgitud vaatluspunktid). Klassiruumis: maastike pildid (fotod, joonistused, maalid), vihikud, harilikud ja värvipliatsid.

Kuidas tegevust läbi viiakse

Väljas, või klassiruumis, uurivad õpilased, kas sama tüüpi maastike üldine toimimine on võrreldav, isegi kui nad on geograafiliselt üksteisest kaugel (linnamaastikud: hooned, asutused, kontorihooned, pargid; maapiirkonna maastikud: niidud, põllud, üksikud majad; rannamaastikud: liiv, liivaluited, märgalad; mägised maastikud: topograafia, reljeef; troopilised maastikud: tihe taimestik; tööstusmaastikud: angaarid, tehased, kaevandused; kõrbemaastikud: liiv, oasid). Õpilased osalevad üldises arutelus.

Peamised tähelepanekud

Igapäevases elus võib täheldada eri tüüpi maastikke ja vaadelda nende peamisi omadusi.

Maastikud võivad väljanägemiselt erineda, samas olles sarnase toimimisega.

Tegevus 10 – Veelgi raskem

Eesmärk

Keerukate, looduslike protsesside ja inimtegevuse kombinatsioonis tekkinud tunnustega maastike liigitamine.

Õppeained

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö), ajalugu, geograafia, võõrkeeled, matemaatika, kunstiõpetus, kehaline kasvatus, kodanikuõpetus.

Kus

Väljas või klassiruumis.

1 Millal

Väljas, eelistatult hommikul. Klassiruumis, terve päeva jooksul.

Kellega

Õpilased töötavad nii üksi kui ka rühmades.

Kestvus

30 kuni 120 minutit.

Vajalikud vahendid

Väljas: vihikud, harilikud ja värvilised pliiatsid, teeraja kaart (millel on ära näidatud vaatluspunktid). Klassiruumis: maastike kujutised (fotod, joonistused, maalid), vihikud, harilikud ja värvilised pliiatsid.

Kuidas tegevust läbi viiakse

Väljas liiguvad õpilased piki rada, kus nad võivad vaadelda väga erinevaid, looduslike protsesside ja inimtegevuse kombinatsioonis tekkinud omadustega keerulisi maastikke. Õpilased vaatlevad, kas mõned omadusjooned on enamuses, tuvastavad kõige väljapaistvamad aspektid, kirjeldavad ja liigitavad maastiku. Õpilased osalevad üldises arutelus.

Klassiruumis viivad õpilased läbi sama tegevuse, võttes lähtekohaks keeruliste (kohalike või võõramaiste) maastike pildid. Õpilased kirjeldavad neid, tuvastavad kõige väljapaistvamad aspektid, liigitavad neid ja osalevad üldises arutelus.

Peamised tähelepanekud

Üldiselt on lihtne liigitada neid maastikke, mille olulised või iseloomulikud looduslikud ja inimtekkelised omadused varieeruvad vähe ja mis väga palju ümber ei kujune (looduslike või inimtegevuse tegurite tagajärjel).

Vastupidiselt aga on need maastikud, mille looduslikud ja inimtekkelised tunnused on väga mitmekesised ning kus toimub suuri muutusi (looduslikult või inimtekkeliselt), väga keerulised ja neid on raske liigitada.

Maastikke, mille põhiomadused ei ole väga varieeruvad, võib liigitada erinevalt, sõltuvalt, kuidas neid tajutakse.

Tegevus 11 – Lähedal või kaugel

Eesmärk

Käsitleda mõõtkava mõistet maastike liigitamisel.

Õppeained

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö), ajalugu, geograafia, võõrkeeled, matemaatika, kunstiopeetus, kehaline kasvatus, kodanikuopeetus.

Kus

Klassiruumis ja väljas.

1 Millal

Väljas, eelistatavalt hommikul. Klassiruumis, terve päeva jooksul.

Kellega

Õpilased töötavad nii üksi kui ka rühmades.

Kestvus

60 kuni 120 minutit.

Vajalikud vahendid

Väljas: papp, joonistuspaper, käärid, liim, tugevad alused (kuhu õpilased saavad joonistamise ajal paberi toetada), vihikud, harilikud ja värvilised pliiatsid. Klassiruumis: väljas tehtud joonistused.

Kuidas tegevust läbi viiakse

Klassiruumis lõikavad õpilased papist eri suuruse ja kujuga vaatlusraamid (ruudukujulised, ristkülikulised, kolmnurksed, ringikujulised).

Väljas uurivad õpilased maastikku ja teevad selle esialgse liigitamise. Seejärel hoiaavad nad vaatlusraame sirutatud käes, et vaadelda läbi selle maastikku. Nad selgitavad, kas nende esialgne liigitus ikka kehtib või võib see muutuda vastavalt valitud suunale (näiteks elumajadele või suunatuna elumajade läheduses asuvalle metsale) või vastavalt raami suurusele või kujule. Õpilased joonistavad maastikku, mida nad läbi oma raamide näevad, ja joonistavad ka raami.

Klassiruumis tutvustavad õpilased oma töö tulemusi ja toovad välja, kas mõned maastiku tunnused domineerivad. Õpilased osalevad üldises arutelus.

Peamised teadmised

Maastiku liigitamisel peab arvestama mõõtkava ja objektide vahelisi proportsioone.

Ühte ja sama maastikku võib liigitada erinevalt sõltuvalt kasutatud mõõtkavast ja sellest, kas seda kogetakse lähedalt või kaugelt.

Ühe maastiku uurimisel tuleks läbivald kasutada sama suurusmöödet.

III. Maastiku analüüsimise tegevused

Analüüsimise ehk lahtimõtestamise tegevuste eesmärgiks on ärgitada õpilaste uudishimu ja kriitilist mõtlemist maastiku üle.

Eesmärgid

- ▶ Analüüsida, kuidas looduslikud ja inimtekkelised tegurid toimivad ja koosmõjuvad maastikul.
- ▶ Uurida maastiku geomorfoloogiat (pinnavorme) ja maakasutusmustreid (looduslikud, maapiirkondade, linna- ja linnalähedased alad).
- ▶ Uurida eluta ja eluslooduse tunnuseid, samuti inimtegevusest tulenevaid tunnusjooni (märgid, jäljed ja säilmed, ehitised, põllumajanduskultuurid ja mereannid) ning nende koosmõju.
- ▶ Uurida keskkonnasaastusest tulenevaid probleeme (vesi, muld, õhk, kliima).

Nõuandeid

- ▶ Selgitage looduslike ja inimtekkeliste tegurite toimimise tagajärgi ja nende koosmõju maastiku arenemisele ning ümberkujunemisele.
- ▶ Käsitlege aja jooksul toimunud maastiku arenemist ning muutumist.
- ▶ Edendage teadusuurimiseks vajalikku rangust (faktide metoodiline kogumine, selgete märkmete tegemine, täpsus mõõtmisel).
- ▶ Soodustage rühmatööd, jaotades ära ülesanded.

Tegevus 12 – Taimestik

Eesmärk

Uurida erinevaid taimkatte tüüpe, et aru saada nende olemusest.

Õppeained

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö), ajalugu, geograafia, võõrkeeled, matemaatika, kunstiõpetus, kehaline kasvatus, kodanikuõpetus.

Kus

Väljas ja klassiruumis.

1 Millal

Väljas eelistatavalt hommikul. Klassiruumis terve päeva jooksul.

Kellega

Õpilased töötavad nii üksi kui ka rühmades.

Kestvus

40 kuni 80 minutit.

Tegevust võib korrata eri tüüpi maastikes.

Vajalikud vahendid

Nöör, mõõdulint, millimeetripaber, vihikud, harilikud ja värvilised pliiatsid.

Kuidas tegevust läbi viiakse

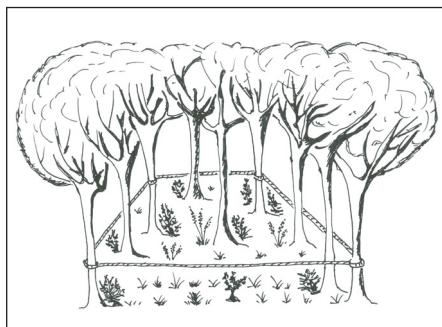
Väljas töötavad õpilased väikestes rühmades paari ruutmeetri suurusel maatükil, mis on tähistatud nööriga. Nad loendavad sellel leiduvaid taimeliike, otsivad välja nende taimede nimed, otsivad taimede noori, seemnest tärganud võrseid, hindavad taimestiku tihedust ja kõrgust ning mõõdavad puutüvede jämedust. Nad teevad märkmeid millimeetripaberile selle kohta, kus mingeid liike leidub, ning joonistavad neid.

Väljas või klassiruumis tutvustavad õpilased oma uurimise tulemusi, selgitades, kas taimestik on rikkalik ja mitmekesine ning kas see on eri maatükkidel erinev. Nad uurivad maastiku taimkatte olemust ning osalevad üldises arutelus.

Peamised tähelepanekud

Taimekooslused koosnevad mitut liiki taimedest, millel on vastasmõju sama liigi ning samuti teiste taimeliikide isenditega.

Taimestik etendab tähtsat osa muldade ja huumuse tekitamisel ja kaitsel, süsinikuringes ja hapniku tekitamises.

Tegevus 13 – Märgid loomadest

Eesmärk

Tuvastada loomaliikide kohalolu märkide ja jälgede kaudu.

Õppeained

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö), ajalugu, geograafia, võõrkeeled, matemaatika, kunstiopeetus, kehaline kasvatus, kodanikuopeetus.

Kus

Väljas ja seejärel klassiruumis.

1 Millal

Väljas eelistatavalt hommikul. Klassiruumis terve päeva jooksul.

Kellega

Väljas, õpilased töötavad nii üksikult kui ka rühmades.

Kestvus

40 kuni 60 minutit.

Vajalikud vahendid

Väljas: vihikud, harilikud ja värvilised pliiatsid, kindad, kotid ja karbid (et näidiseid koguda) ja sildid (et näidiseid sildistada). Klassiruumis: luubid, joonistuspaberi rull.

Kuidas tegevust läbi viiakse

Väljas jalutavad õpilased vaikselt väikestes rühmades, et kuulata loomade hääli. Nad otsivad loomade sealviibimise jälgi (käpajälgi) või mahajäänud märke (sulgi, karvu, maha aetud karvastiku või naha tükke, väljaheiteid). Nad märgivad üles, kus need asusid, joonistavad neid ja koguvad mõned näidised.

Klassiruumis uurivad õpilased kogutud näidiseid ja püüavad stendile joonistada varju ja toitu otsinud loomade teekonda. Õpilased osalevad üldises arutelus.

Peamised tähelepanekud

Kuigi neid ei ole alati kerge näha või kuulda, on loomad olemas enamikel maastikel, eriti kui seal leidub vett.

Teadmised loomaliikidest näitavad, et maastiku seisukorra halvenemisel on halvad mõjud.

Maastiku-uuringutes tuleks mõõta kõige suurema arvukusega liigi isendite hulka ning tuvastada endeemsed liigid (kelle geograafiline levila on väga kitsas).

Tegevus 14 – Inimese jalajälg

Eesmärk

Määrata kindlaks inimese mõju maastikule.

Õppeained

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö), ajalugu, geograafia, vöörkeeled, matemaatika, kunstiõpetus, kehaline kasvatus, kodanikuõpetus.

Kus

Väljas, seejärel klassiruumis.

1 Millal

Väljas eelistatavalt hommikul. Klassiruumis terve päeva jooksul.

Kellega

Õpilased töötavad väikestes rühmades ja seejärel osalevad üldises arutelus.

Kestvus

40 kuni 80 minutit väljas. 30 minutit järelduste tutvustamiseks klassiruumis.

Vajalikud vahendid

Vihikud, harilikud ja värvilised pliiatsid, kotid ja kindad (jäätmete kogumiseks).

Kuidas tegevust läbi viiakse

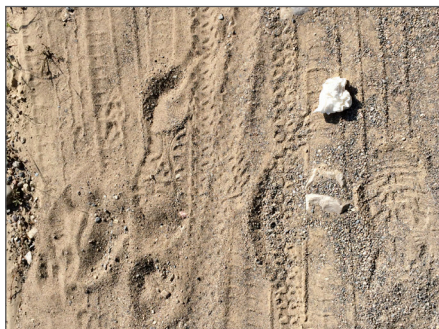
Väljas jagunevad õpilased väikestesse rühmadesse piki jalgrada ja uurivad läbi jalgraja paar meetrit. Nad otsivad jalajälgi (meeste, naiste ja laste jalajälgi) ning sõidukirataste jälgi (jalgrattad, mopeedid, mootorrattad, autod), samuti jäätmepätsid (pappi, paberit, kilekotte, pudleid, purke, klaasitükke ja kangatükke, suitsukonisid). Nad märgivad üles nende koguse, kust need pärinevad ja mõju, mis neil on maastikule. Nad joonistavad jalajälgi, sõiduki rataste jälgi või prügi.

Tagasi klassiruumis tutvustavad õpilased oma uurimise tulemusi. Nad hindavad, kui palju seda rada kasutatakse ja mõju, mida raja kasutamine võib omada maastikule. Õpilased osalevad üldises arutelus.

Peamised tähelepanekud

Inimesed muudavad maastikku palju enam kui teised liigid. Alates tööstusrevolutsioonist ei ole enam palju maastikke, mida ei märgistaks inimese kohalolu.

Teatud tegevused tekitavad reostust ja ebameeldivusi, mis ei mõjuta mitte ainult maastike ilu, vaid ka nende toimimist.

Tegevus 15 – Mis siin küll toimub?

Eesmärk

Analüüsida looduslike ja inimtekkeliste tegurite mõju ja koosmõju maastikule.

Õppeained

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö), ajalugu, geograafia, vöörkeeled, matemaatika, kunstiopeetus, kehaline kasvatus, kodanikuopeetus.

Kus

Klassiruumis.

Millal

Mistahes kellaajal.

Kellega

Õpilased töötavad nii üksikult kui ka rühmades.

Kestvus

Mitmed 60-minutilised õppetunnid.

Vajalikud vahendid

Papp, harilikud ja värvilised pliiaatsid, käärid.

Kuidas tegevust läbi viiakse

Õpilased lõikavad välja 32 papiükki. Nad valmistavad kaks pakki kaarte, mida nad illustreerivad joonistuste või kleepetehnikaga.

Esimese komplekti (10 kaarti) pealkiri on “Muutvad tegurid”. Need kaardid kujutavad maastikku muutvaid tegureid, mis on kas looduslikud (tuul, meretõus, vulkaaniline tegevus), inimtegevuslikud (infrastruktuuri ehitamine, autode liiklus) või mõlema, nii looduse kui inimtegevuse tulemus (muldade ärakanne ehk erosioon, kliimamuutused).

Teise kaardikomplekti (22 kaarti) pealkiri on “Maastik enne ja pärast”. Kaardipaaridel kujutatakse täpselt sama maastikku, aga enne ja pärast muutusi. Maastiku vormid, värvid ja reljefid võivad olla erinevad (näiteks – kesapõld ja sama põld pärast harimist; loomulikus olekus põld ja sama põld, kui seda läbib kiirtee; viinamarjaistandused suvel, seejärel talvel; lehtpuumets suvel, seejärel talvel; mets enne ja pärast metsatulekahjut; looduslik rand ja rand pärast jahisadamaks muutumist; väike küla ja sama küla hiljem, kui ta oli muutunud linnaks; linn enne ja pärast vulkaanitegevust).

Kaardid segatakse ja jagatakse laiali. Üks õpilane käib kaardi komplektist “Maastik enne ja pärast”. Seejärel käib kaardi õpilane, kellel on mängitud kaardi paariline kaart.

Õpilased vaatavad, kas neil on käes mõni kaart "Muutvad tegurid", mis selle maastiku muutumist selgitaks. Kes selle esimesena maha käib ja selgitab, miks maastik muutus, saab endale paari "Maastik enne ja pärast"-kaarte. Kaardid endale saanud õpilane paneb kõrvale kasutatud «Muutva teguri» kaardi ja käib uue kaardi. Mängu võidab see, kellel on kõige rohkem «Maastik enne ja pärast»-kaarte. Kui mäng on lõppenud, segatakse kaardid ja jagatakse need uuesti laiali.

Peamised tähelepanekud

Maastik muutub tema enda seesmistest protsessidest tulemusel, aga ka (väliste) looduslike ja inimtekkeliste tegurite toimel ja koosmõjus.

Kuigi maastik muutub iga aastaajaga ning aastate jooksul, jääb ta üldiselt samasuguseks.

Kui maastiku ümbermuutmise on selline, et maastik ei taastu ega saa seda ka taastada, siis muutub see maastik lõplikult.

Tegevus 16 – Mis kujuneb kõigepealt?

Eesmärk

Uurida, kuidas elutalooduse elemendid maastiku ümber muudavad.

Õppeained

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö), ajalugu, geograafia, võõrkeeled, matemaatika, kunstiõpetus, kehaline kasvatus, kodanikuõpetus.

Kus

Eelistatavalt väljas, madala oja ääres. Koolis mänguväljal.

1 Millal

Mistahes kellaajal.

Kellega

Õpilased töötavad rühmades.

Kestvus

60 kuni 80 minutit.

Vajalikud vahendid

Väljas – metallitükk kivide kraapimiseks, vesinikkloriidhappe lahus (mida kasutab ainult õpetaja). Koolis – kaus, muld, kastekann, kivid, metallitükk kivide kraapimiseks, vesinikkloriidhappe lahus (mida kasutab ainult õpetaja).

Kuidas tegevust läbi viiakse

Väljas oja ääres viskavad õpilased kolm eset vette (näiteks leht, kooretükk ja väike oksake). Nad võrdlevad nende liikumiskiirust ja vaatlevad, kus need peatuvad (vooluga kantud muud elemendid on tõenäoliselt kuhjunud samasse kohta). Õpilased vaatlevad veevoolu tugevust ja liikumist (kalda ärakulumine, setete ja seemnete transport, jõgede looklemise muutumine).

Õpilased jätkavad tegevusega nii, et koguvad mõned eri kuju ja koostisega kivid. Nad uurivad neid kive, selgitavad, kui kõvad need on (kraapides metallitükiga), siis kuulavad heli, kui kivi lüüa vastu mõnda muud elementi. Õpilased uurivad, kas mõned kivid (liivakivi, paekivi) kuluvad ja kas vihm ning tuul on pehmemaid kive ära kulutanud. Õpetaja võib testi juhtida, kandes vesinikkloriidhappe lahuse tilga kivitükile, et kontrollida, kas see lahustub. Õpilased osalevad üldises arutelus.

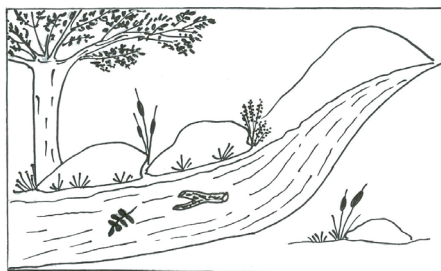
Kui tegevus viiakse läbi koolis, siis õpilased püüavad tekitada oja mänguväljakule, et vaadelda vee jõudu ja liikumist. Nad uurivad ka kivide omadusi ja koostist. Õpilased osalevad üldises arutelus.

Peamised tähelepanekud

Vesi ja tuul kujundavad maastiku reljeefi.

Veel on päris tugev jõud. Väiksegi oja veega saab tööle panna vesiveski.

Olenevalt kivimi olemusest, vastupidavusest ja läbilaskvusest, tekib sellest eri liiki muldasid.

Tegevus 17 – Maastiku võlu

Eesmärk

Uurida, kuidas maastik aja jooksul muutub.

Õppeained

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö), ajalugu, geograafia, võõrkeeled, matemaatika, kunstiõpetus, kehaline kasvatus, kodanikuõpetus.

Kus

Väljas, seejärel klassiruumis.

1 Millal

Igal aastaajal.

Kellega

Õpilased töötavad nii üksi kui ka rühmades.

Ajaline pikkus

30 kuni 60 minutit.

Vajalikud vahendid

Vanad ja uuemad dokumendid, mis on seotud linnaala ja selle ümbrusega (fotod, gravüürid, maalid, dokumentaalfilmid, filmid, artiklid vanadest ajalehtedest või muud kirjutised), kalkapaber, joonistuspaberi rull, vihikud, harilikud ja värvilised pliiatsid.

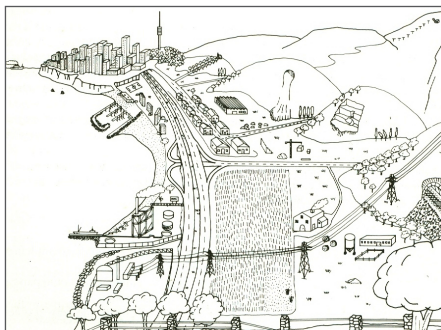
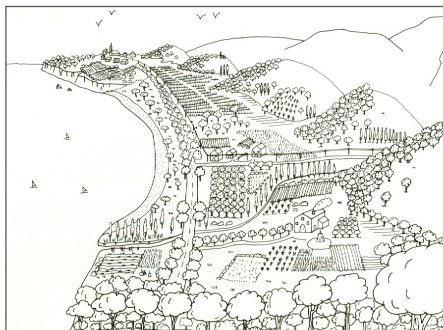
Kuidas tegevust läbi viiakse

Õpilased võrdlevad neile tuttavat maastikku sama maastiku palju vanema kujutisega. Kui nad märkavad, et maastik on vahepeal muutunud, siis nad analüüsivad looduslikke ja inimtegevuslikke tegureid, mis selle muudatuse on põhjustanud. Nad uurivad ja vaatavad arhiivide materjale.

Õpilased kujutavad maastikku kahel eraldi ajajärgul, kuid vaadelduna samast vaatekohast. Nad joonistavad (kalkapaberile) maastiku piirjooned sellisena, nagu see kunagi oli, seejärel (teisele kalkapaberi lehele) maastiku piirjooned nüüdselt. Nad panevad kaks kalkalehte üksteise peale, et näha, kus piirjooned on erinevad. Nad teevad kindlaks, millised on peamised muutused (majad, teed, pargid, põllud) ja esitavad joonistused stendil. Õpilased osalevad üldises arutelus.

Peamised tähelepanekud

Maastik süsteemina ei ole staatiline (paigalseisev), vaid dünaamiline (liikuvuses).
Maastik muutub ajas, sõltuvalt looduslike ja inimtegevuslike tegurite koosmõjust.

IV. Maastiku üle arutlemine

Maastiku üle arutlemise tegevuste eesmärgiks on edendada oskust arutleda maastikku muutvate protsesside ja survetegurite üle ja kujundada selle kohta arvamus.

Eesmärgid

- ▶ Teha kindlaks, millised looduslikud ja inimtekkelised tegurid maastikku muudavad.
- ▶ Selgitada vanemad ja nüüdsed teadmised maastikust selle kaitsmiseks, haldamiseks ja planeerimiseks.
- ▶ Korraldada kohtumisi vastava piirkonna ja elanikkonna huvitatud osapooltega.
- ▶ Hinnata määratletud maastikke, arvestades nende erilisi väärtusi.

Nõuandeid

- ▶ Rakendage omandatud teadmisi ja katsetage neid inspireerituna tegelikest situatsioonidest.
- ▶ Arendage õpilaste oskust sõnastada hüpoteese, samuti oskust esitada loomingulisi, aga samas realistlikke ettepanekuid.
- ▶ Olge kindlad, et õpilased teavad, et mängud (eriti videomängud) matkivad küll tegelikkust, aga ei ole tegelikkus. Tegelikus maailmas ei ole alati võimalik "teha ja tehtu tagasi võtta" nagu võlutahvli või arvutiga.

Tegevus 18 – Planeeri see ala, palun!

Eesmärk

Mõista ruumilise planeerimise keerukust.

Õppeaine

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö), ajalugu, geograafia, vöörkeeled, matemaatika, kunstiõpetus, kehaline kasvatus, kodanikuõpetus.

Kus

Klassiruumis või mänguväljakul.

1 Millal

Igal kellaajal.

Kellega

Õpilased töötavad nii üksikult kui ka rühmades.

Ajaline pikkus

30 kuni 60 minutit.

Vajalikud vahendid

Papp, käärid, liim, plastiliin, kork, joonistuspaberi rull, kartong (mudeli jaoks).

Kuidas tegevust läbi viiakse

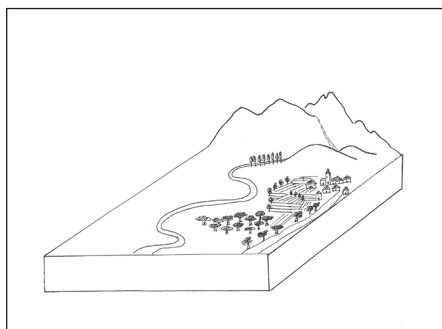
Õpilased mõtlevad välja, kuidas mingi ala jagada erinevate inimtegevuste vahel. Stendil (või maketil) tähistavad nad transpordi- ja sideinfrastruktuuri asukohad, majad, väljakud, pargid ja aiad, põllud, karjamaad ja kalastusalad, samuti elupaigad eluslooduse säilitamiseks ning maa- ja veekoridorid.

Nad lõikavad papist kujud, mis kujutavad nii looduslikke (jõed, kaljud, puud, taimed, loomad) kui ka inimtekkelisi (koolid, kodud, teatrid, muuseumid, spordirajatised, poed, tehased, haiglad, (liivakarjäärid) maastikuelemente ja tunnusjooni. Nad paigutavad ja seejärel liimivad need kujud stendile (või maketile). Nad panevad tänavatele, väljakutele, hoonetele, puudele ja muudele elementidele või objektidele nimed ning osalevad üldises arutelus.

Peamised tähelepanekud

Ruumi planeerimine tähendab avalikus sektoris kasutatavaid meetodeid inimeste ja tegevuste, samuti erinevate infrastruktuuride, puhkealade ja loodusalade paiknemise suunamiseks erinevatel ruumiskaaladel.

Maastikuplaneerimine tähendab jõulise tulevikuvaatega tegevust maastike parendamiseks, taastamiseks või loomiseks.

Tegevus 19 – Mis sa arvad, mis juhtuks, kui...?

Eesmärk

Ennustada maastiku arengut.

Õppeained

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö), ajalugu, geograafia, võõrkeeled, matemaatika, kunstiopeetus, kehaline kasvatus, kodanikuopeetus.

Kus

Klassiruumis.

1 Millal

Igal kellaajal.

Kellega

Õpilased töötavad väikestes rühmades.

Ajaline pikkus

30 kuni 60 minutit.

Vajalikud vahendid

Pappi ja pehmet paberit, maastikepilte (fotosid, joonistusi, maale), harilikke ja värvilisi pliiatseid..

Kuidas tegevust läbi viiakse

Iga õpilasterühm vaatab ühte maastikku (näiteks oma naabruskonda, sissesõitu linna, maapiirkonda). Õpilased meisterdavad vurri ja kujutavad selle igal küljel looduslikke ja inimtegevuslikke tegureid, mis võivad maastikku ümber kujundada (üleujutus, ranna ärakanne, uue asustusala ehitamine, pargi rajamine, atmosfääri soojenemine).

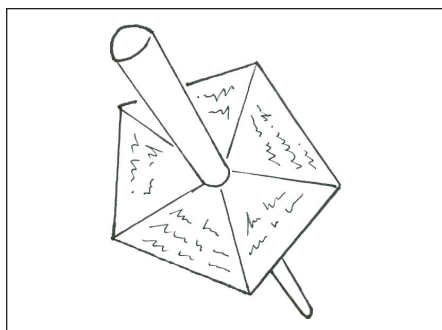
Õpilased keerutavad vurri laua peal ja kui vurr peatub, uurivad maastikku kujundavat tegurit vurri küljel, mis jääb lauale. Nad selgitavad, mis oleksid selle muutuse tagajärjed. Nad töötavad välja stsenaariumid ja sõnastavad ettepanekud, et maastikku kaitsta, korraldada ja planeerida. Õpilased osalevad üldises arutelus.

Peamised tähelepanekud

Maastik muutub ajas, sõltuvalt looduslike ja/või inimtekkeliste tegurite koosmõjust.

Maastikealane otsustetegemine peab tuginema arusaamal protsessidest, mis põhjustavad maastiku muutusi.

Keerulised maastikud võivad pöördumatult muutuda tugevate survetegurite all.

Tegevus 20 – Siin otsustad sina!

Eesmärk

Teha otsuseid maastiku kaitsmise, korraldamise ja planeerimise kohta.

Õppeained

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö), ajalugu, geograafia, vöörkeeled, matemaatika, kunstiopeetus, kehaline kasvatus, kodanikuopeetus.

Kus

Klassiruumis.

1 Millal

Igal kellaajal.

Kellega

Õpilased töötavad rühmades.

Kestvus

30 kuni 60 minutit.

Vajalikud vahendid

Kohapealt, elanikelt, raamatukogudest või internetist (kaardid, fotod ja aerofotod) kogutud informatsioon ja andmed maastiku kohta.

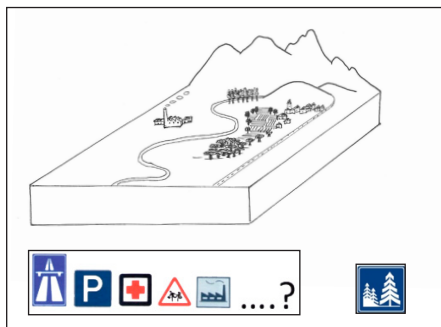
Kuidas tegevust läbi viiakse

Õpilased uurivad vastuolulisi maastikeprojekte, olgu siis tegelikke või väljamõelduid, mida vaidlustatakse (näiteks kiirtee, raudteeliini, veetammi või suure parkla rajamine küla sissesõidukohta, kaevanduse tegutsemine, suure kaubakeskuse ehitamine, hoonete lammutamine, looduspargis või arheoloogilisel alal tingimuste muutmine). Õpilased mängivad rollimänge, et kaitsta seisukohti (näiteks võivad nad kaaluda mitmeid võimalusi, et otsustada, kuhu rajada haigla: saja-aastaste puudega aed, kultuuriväärtusega alal paiknev kasutusest väljas olev vabrik, suhteliselt vähetootlik kasutatav põld linnalähialal). Iga õpilane kaitseb ühte seisukohta (keskkonnakaitsja on selle vastu, et haigla rajatakse aeda, tööstuspärandi kaitsja on selle vastu, et vabrik lammutataks, väiketootja võib keelduda viljaka maa-ala kaotamisest). Õpilased uurivad, millised on võimalused, ja teevad valikuid. Õpilased osalevad üldises arutelus.

Peamised tähelepanekud

Kuivõrd inimeste huvid on erinevad, on maastikku puudutavaid otsuseid sageli raske teha.

Maastiku kvaliteedieesmärgid võimaldavad pädevatel riigiasutustel arvestada avalikku arvamust ümbritseva maastiku kohta.

V. Maastiku kohta aruannete esitamise tegevused

Maastiku kohta ülevaadete esitamise tegevuste eesmärk on õppida, kuidas esitleda maastikuga seotud töö tulemusi.

Eesmärgid

- ▶ Esitada ülevaateid maastiku oluliste või iseloomulike tunnusjoonte kohta.
- ▶ Kaardistada radasid, mida mööda tuleb maastikul liikuda.
- ▶ Tutvustada maastikualast teavet ja inimestelt kogutud infot.
- ▶ Viidata kunstilistele saavutustele (kirjandus, pildid, muusika, teater, filmid).

Nõuandeid

- ▶ Innustage õpilasi, et nad jagaksid oma uurimise tulemusi ka teistega.
- ▶ Kasutage erinevaid väljendusvorme (kirjalik, suuline, graafiline, plastiline, heliline, kehakeel), et kujutada ja meenutada maastikku.
- ▶ Õppige suhtlema ja arutlema (kõigepealt ilma audiovisuaalsete vahenditeta ja seejärel nende abil).
- ▶ Kaasake õpilasi maastikuüritustele ja edendage kogemuste vahetamist.

Tegevus 21 – Maastiku teerada

Eesmärk

Esitada maastiku iseloomulikke aspekte.

Õppeained

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö), ajalugu, geograafia, võõrkeeled, matemaatika, kunstiopeetus, kehaline kasvatus, kodanikuopeetus.

Kus

Klassiruumis ja väljas.

1 Millal

Igal kellaajal.

Kellega

Õpilased töötavad omaette ja väikestes rühmades.

Ajaline pikkus

30 kuni 60 minutit, kahes õppetunnis.

Vajalikud vahendid

Kaart ja maastike pildid (fotod, joonistused, maalid), kalkapaber, harilikud ja värvilised pliiatsid.

Kuidas tegevust läbi viiakse

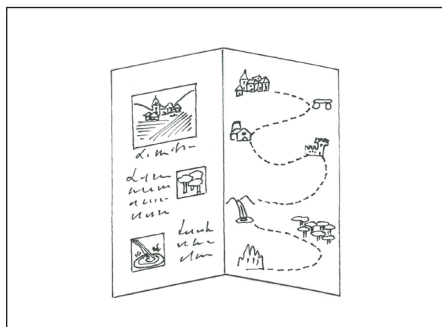
Klassiruumis: õpilased kavandavad maastikuraja. Nad kannavad selle kaardile, märkides peatumispunktid ja aja, mis kulub selle läbimiseks. Õpilased koostavad maastikku tutvustavad kirjeldused, mida saab igas peatuspunktis esitada. Õpilased tutvustavad oma töö tulemusi oma perekondadele ja laiemale kuulajaskonnale.

Väljas juhivad nad väikest rühma inimesi (nende perekonnad ja muud inimesed) sellel teerajal ning igas peatuspunktis tutvustavad eelnevalt koostatud selgitusi.

Peamised tähelepanekud

Maastik kujutab endast ruumi, mis on vajalik heaoluks ja nii kehaliseks (jalutamine, vaba aeg, sport) kui ka vaimseks terviseks (mõtisklemine, inspiratsiooni saamine).

Kui jalutada mööda olemasolevat teerada, saab jalutaja kogeda maastikku ilma seda kahjustamata.

Tegevus 22 – Meie maastik

Eesmärk

Väljendada, kuidas maastikku tajutakse.

Subject

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö), ajalugu, geograafia, vöörkeeled, matemaatika, kunstiopeetus, kehaline kasvatus, kodanikuopeetus.

Kus

Klassiruumis ja väljas.

Millal

Igal kellaajal.

Kellega

Õpilased töötavad väikestes rühmades.

Ajaline pikkus

Mitu õppetundi, igaüks 30 kuni 60 minutit.

Vajalikud vahendid

Väljas: helisalvestusseade, paber, harilikud ja värvilised pliiatsid, vihikud, kaart. Klassiruumis: joonistuspaperirull, harilikud ja värvilised pliiatsid.

Kuidas tegevust läbi viiakse

Klassiruumis koostavad õpilased küsitluse neile tuttava maastiku kohta.

Küsimuste näiteid:

- ▶ Milliseid piirkondi ja maastiku omadusi sellel alal sa eelistad (või mis meeldivad kõige vähem)? Miks?
- ▶ Mis on maastiku kõige olulisemad tunnusjooned (ja mis on kõige vähem olulised või kõige vähem iseloomulikud)? Miks?
- ▶ Kas sa tunned selle ala ajalugu?
- ▶ Kas sa sooviks ennistada või taastada selle maastiku mingeid omadusi või osasid?
- ▶ Kas sa tead mõnda selle alaga seotud loomingulist teost (kirjutis, maal, muusika, film)?
- ▶ Kas sa tunned mingeid tavasid või kombeid, mis on selle maastikuga seotud (toit, tants, pidu, mäng)?

- ▶ Kas sa tunnend mingeid erilisi kohalikke oskusi (majade ehitamisel või ühendava seguta müüride ladumisel, puude kasvatamisel, istutamisel ja hooldamisel) või käsitööoskusi (savipottide voolimine, tikand), mis on selle maastikuga seotud?
- ▶ Millised pärimuslikud teadmised (majade ehitamisest, müüri ladumisest, puude istutamisel ja hooldamisel) või käsitööoskused (savipottide voolimine, tikand) on sinu meelest selle maastikuga seotud? Milliseid kohalikke eripärasid sa veel võid nimetada?

Väljas: õpilased esitavad küsimused oma perekondadele või muudele inimestele.

Klassiruumis: õpilased analüüsivad vastuseid ja selgitavad seejärel välja, kas uurimuse tulemused on nende enda aravamus selle maastiku kohta muutnud. Õpilased osalevad üldises arutelus.

Peamised tähelepanekud

Maastikud mõjutavad inimeste ja ühiskondade mõtlemis-, elamis- ja tegutsemisviise.

Maastikus leidub jälgi sellest, kuidas inimesed ja ühiskonnad on oma keskkonnaga kohanenud.

Tegevus 23 – Minu maastikualbum

Eesmärk

Esitada, vahetada ja võrrelda informatsiooni maastiku kohta.

Õppeained

Teadus ja tööõpetus, ajalugu, geograafia, võõrkeeled, matemaatika, kunstiõpetus, kodanikuõpetus.

Kus

Klassiruumis.

1 Millal

Igal kellaajal, mitme õppetunniga.

Kellega

Õpilased töötavad nii üksi kui ka rühmades.

Kestvus

Tegevus võib kesta ühe õppeveerandi või terve õppeaasta.

Vajalikud vahendid

Maastike pildid (fotod, joonistused, maalid), vihikud, harilikud ja värvilised pliitsid, liim.

Kuidas tegevust läbi viiakse

Iga õpilane koostab albumi, valides vabalt, kuidas seda teha ja illustreerida. Õpilased esitlevad oma avastusi, muljeid, mõtteid maastiku kohta ja sõnastavad ettepanekuid, et seda kaitsta, korraldada ja planeerida. Õpilased tutvustavad oma töö tulemusi oma perekondadele või laiemale vaatajaskonnale.

Õpilased valmistavad maastiku kohta ajalehe või audiovisuaalse tutvustuse, mille eesmärgiks on jagada tulemusi oma tegevusest teiste (lähedal või kaugemal asuvate) koolide õpilastega.

Peamised tähelepanekud

Teadmised maastiku kohta hõlmavad mitmeid valdkondi.

Teadmiste jagamine on rikastav ja edendab avatud mõttemeelt.

Tegevus 24 – Selline on minu maastik

Eesmärk

Soodustada maastikuteabe tutvustamist ja teistele edastamist.

Õppeained

Teadus ja tehnoloogia (käsitöö), ajalugu, geograafia, vöörkeeled, matemaatika, kunstiõpetus, kehaline kasvatus, kodanikuõpetus.

Kus

Klassiruumis.

1 Millal

Igal ajal. Seda võiks teha 20. oktoobril, mis on Euroopa Nõukogu rahvusvaheline maastikupäev.

Kellega

Õpilased töötavad nii üksikult kui ka rühmades.

Kestvus

Mitmed eri pikkusega õppetunnid.

Vajalikud vahendid

Maastike pildid (fotod, joonistused, maalid), joonised või graafiline kunst, pillid, kaardid.

Kuidas tegevust läbi viiakse

Õpilased korraldavad “Maastikupäeva”, kuhu nad kutsuvad õpetajad, oma perekonnad ja võimalusel laiema publiku. Nad valmistavad näituse (stendid, maketid, maastikualbumid), samuti tutvustused (teatrietendus, üksikesineja, rollimäng, luuletused või inimestelt kogutud info ettelugemine, audiovisuaalsed salvestised).

Õpilased hoolitsevad selle eest, et nad teaksid oma kooli ajalugu ja geograafilist paiknemist. Nad kaunistavad kooli sissepääsu, klassiruumi ja mänguväljakut, et need oleks õdusamad.

Peamised tähelepanekud

Huvi tekkimine maastiku vastu aitab kaasa maastiku kaitsele, korraldamisele ja planeerimisele.

Maastikualase teabe teistele tutvustamine ja edastamine edendab teadlikkust maastiku väärtusest ja rollist.

Kokkuvõte

Looduslik maastik on elav, erakordselt mitmekesine ja ilus. Sajandite vältel on inimesed seda kujundanud, muutes maastiku veelgi muutuste. Siiski on vaja mõelda taoliste kiirete ja järskude muutuste tagajärgedele.

Arengud põllumajanduses, metsanduses, tööstus- ja maavaratootmise tehnoloogiates ning piirkondlikus planeerimises, linnaplaneerimises, transpordis, infrastruktuuris (taristus), turismis ja vaba aja veetmises ning üldisemalt muutused maailma majanduses kiirendavad sageli maastike muutumist.

Mõnedel kultuuridel on oma ainulaadne arusaam maastikust, kuid ikkagi seostub kõik elukvaliteedi ja elukeskkonna kvaliteedi mõistetega. Sellepärast on oluline jätkata maastiku eest hoolitsemist.

Sales agents for publications of the Council of Europe Az Európa Tanácsi kiadványok értékesítési ügynökei

BELGIUM

La Librairie Européenne -
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES
Tel.: + 32 (0)2 231 04 35
Fax: + 32 (0)2 735 08 60
E-mail: info@libeurop.eu
<http://www.libeurop.be>

Jean De Lannoy/DL Services
c/o Michot Warehouses
Bergense steenweg 77
Chaussée de Mons
BE-1600 SINT PIETERS LEEUW
Fax: + 32 (0)2 706 52 27
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
<http://www.jean-de-lannoy.be>

CANADA/KANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
22-1010 Polytek Street
CDN-OTTAWA, ONT K1J 9J1
Tel.: + 1 613 745 2665
Fax: + 1 613 745 7660
Toll-Free Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
<http://www.renoufbooks.com>

CROATIA/HORVÁTORSZÁG

Robert's Plus d.o.o.
Marasovičeva 67
HR-21000 SPLIT
Tel.: + 385 21 315 800, 801, 802, 803
Fax: + 385 21 315 804
E-mail: robertsplus@robertsplus.hr

DENMARK/DÁNIA

GAD
Vimmelskæftet 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: + 45 77 66 60 00
Fax: + 45 77 66 60 01
E-mail: reception@gad.dk
<http://www.gad.dk>

FINLAND/FINNORSZÁG

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1
FI-00100 HELSINKI
Tel.: + 358 (0)9 121 4430
Fax: + 358 (0)9 121 4242
E-mail: akatilaus@akateeminen.com
<http://www.akateeminen.com>

FRANCE/FRANCIAORSZÁG

Please contact directly /
Merci de contacter directement
Council of Europe Publishing
Éditions du Conseil de l'Europe
F-67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: + 33 (0)3 88 41 25 81
Fax: + 33 (0)3 88 41 39 10
E-mail: publishing@coe.int
<http://book.coe.int>

Librairie Kléber

1, rue des Francs-Bourgeois
F-67000 STRASBOURG
Tel.: + 33 (0)3 88 15 78 88
Fax: + 33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: librairie-kléber@coe.int
<http://www.librairie-kléber.com>

NORWAY/NORVÉGIA

Akademika
Postboks 84 Blindern
NO-0314 OSLO
Tel.: + 47 2 218 8100
Fax: + 47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
<http://www.akademika.no>

POLAND/LENGYELORSZÁG

Ars Polona JSC
25 Obbroncow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: + 48 (0)22 509 86 00
Fax: + 48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
<http://www.arspolona.com.pl>

PORTUGAL/ PORTUGÁLIA

Marka Lda
Rua dos Correiros 61-3
PT-1100-162 LISBOA
Tel: 351 21 3224040
Fax: 351 21 3224044
E mail: apoio.clientes@marka.pt
www.marka.pt

RUSSIAN FEDERATION/

OROSZ FÖDERÁCIÓ
Ves Mir
17b, Butlerova ul. - Office 338
RU-117342 MOSCOW
Tel.: + 7 495 739 0971
Fax: + 7 495 739 0971
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
<http://www.vesmirbooks.ru>

SWITZERLAND/SVÁJC

Planetis Sàrl
16, chemin des Pins
CH-1273 ARZIER
Tel.: + 41 22 366 51 77
Fax: + 41 22 366 51 78
E-mail: info@planetis.ch

TAIWAN

Tycoon Information Inc.
5th Floor, No. 500, Chang-Chun Road
Taipei, Taiwan
Tel.: 886-2-8712 8886
Fax: 886-2-8712 4747, 8712 4777
E-mail: info@tycoon-info.com.tw
orders@tycoon-info.com.tw

UNITED KINGDOM/EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

The Stationery Office Ltd
PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: + 44 (0)870 600 5522
Fax: + 44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
<http://www.tsoshop.co.uk>

UNITED STATES and CANADA/ EGYESÜLT ÁLLAMOK és KANADA

Manhattan Publishing Co
670 White Plains Road
USA-10583 SCARSDALE, NY
Tel: + 1 914 472 4650
Fax: + 1 914 472 4316
E-mail: coe@manhattanpublishing.com
<http://www.manhattanpublishing.com>

Council of Europe Publishing/Európa Tanácsi Kiadványok
F-67075 STRASBOURG Cedex

Tel.: + 33 (0)3 88 41 25 81 – Fax: + 33 (0)3 88 41 39 10 – E-mail: publishing@coe.int – Website: <http://book.coe.int>

Vastavalt Euroopa Nõukogu maastikukonventsioonile edendavad selle osalised koolikursusi, mis käsitlevad sobivates ainevaldkondades maastikuga seotud väärtusi ning maastiku kaitsel, korraldamisel ja planeerimisel tekkivaid küsimusi.

Õppematerjali „Maastikualased õppetegevused põhikoolidele“ eesmärk on äratada õpilastes uudishimu ja huvi maastiku vastu, kutsudes neid arutlema, mida nad mõtlevad „maastiku“ all, ja arvestama maastiku keskkonna-, sotsiaalset, kultuurilist ja majanduslikku mõõdet, nii ruumis kui ajas.

Õppetegevused aitavad õpilastel mõista, kuidas nad saaksid, nii üksikisikute kui ühiskonnaliikmetena, aktiivselt maastikuküsimustes kaasa rääkida.

Neid tegevusi saab läbi viia nii ametlike õppekavade kui muu õppe raames.

Euroopa Nõukogu on Euroopa juhtiv inimõiguste organisatsioon. Sellesse kuulub 47 liikmesriiki, sealhulgas kõik Euroopa Liidu liikmed. Kõik Euroopa Nõukogu liikmesriigid on allkirjastanud Euroopa inimõiguste konventsiooni, mis on loodud selleks, et kaitsta inimõigusi, demokraatiat ja õigusriigi põhimõtteid. Konventsiooni täitmise üle liikmesriikides peab kohut Euroopa Inimõiguste Kohus.

www.coe.int

<http://book.coe.int>
ISBN 978-92-871-9082-6
8,50€/17\$US

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE